

3.6. A Magyar Honvédségnél folyó munka és szervezetszichológiai tevékenység

A Magyar Honvédségnél folyó pszichológiai szaktevékenység az alábbi területeket öleli át

1. Alkalmasság-vizsgálatok, amelyek szűrő, vagy célvizsgálatok lehetnek.
2. Mentálhigiénés egészségpszichológiai tevékenység, elsősorban prevenció jelleggel.
3. Oktatási – kutatási feladatok végzése a Magyar Honvédség oktatási – felsőoktatási intézményeiben.
(A kutatási feladatok a Magyar Honvédség közép és hosszú távú kutatási tervei alapján kerülnek kijelölésre.)

A tevékenységek célja minden esetben

- a) **a szervezet számára:** a munkatevékenység személyi feltételeinek minőségi biztosítása (a megfelelő embert a megfelelő helyre elv érvényesítése),
- b) **az egyén a szervezet tagja számára:** a tevékenységből adódó káros pszichikai hatások megelőzése, kezelése az eredményes pályaszocializáció elősegítése.

A pszichológus tevékenység általános szakmai paramétereit a magasabb szintű szakmai szervezet napi feladatait – a pszichológus együttműködésével – a szolgálati előjáró (vagy szolgálati főnökség szakmai vezetése) határozza meg.

Az előjárók, vagy előjárói szervezetek a pszichológusok katonapszichológiai tevékenységét a szakmai tartalomtól függően – honvédelmi miniszteri rendeletek, csoportfőnöki intézkedések szabályozzák. (Részletesen l. az egyes résztevékenységeknél.)

1. Alkalmassági vizsgálatok

A Magyar Honvédség hivatásos, és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény szabályozza az egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasság szükségességét, amely szerint:

Az állomány tagjának meg kell felelnie a miniszter által rendeletben meghatározott, a beosztásának és életkorának megfelelő egészségi, pszichikai és fizikai alkalmassági követelményeknek. Az állomány tagja köteles magát az ellenőrzéseknek alávetni.

Ha az állomány tagja az előírt követelményeknek nem felel meg, határidő kitűzésével az ellenőrzést meg kell ismételni. Ha az állomány tagja a megismételt ellenőrzésen sem felelt meg az egészségügyi, pszichikai követelményeknek, a törvény 59. § (2) bekezdés a) pontja¹ szerint kell eljárni.

A Magyar Honvédségben a sorozási, és minden katonai alkalmassági vizsgálati eljárást a budapesti központtal rendelkező MH Egészségvédelmi Intézet felügyel, illetve végez.

---

¹ a) minősítése, egészségi, pszichikai állapota alapján, illetve - ha ez feltétel - nemzetbiztonsági szempontból a beosztásának ellátására alkalmatlan;

Alkalmazott módszertan, vizsgálati csoportok

A katonai alkalmassági vizsgálatok célja:

Egyrészt, béke körülmények között, hazai és külföldi katonai szervezetekben, másrészt, külföldön, hadműveleti területen való alkalmazás esetében:

- Kiszűrni azokat a vizsgálati személyeket, akik várhatóan katonai / tábori / körülmények között, hosszantartó fizikai megterhelés alatt, megnövekedett pszichés igénybevétel mellett team munkában, kiképzési feladatok elsajátítására és tartós munkavégzésre, feladat végrehajtásra nem alkalmazhatók / pl. KFOR, MFOR, Ciprus, stb. /.
- Kiszűrni azokat a vizsgálati személyeket, akik az MH különböző katonai szervezeteiben, béke körülmények között, a várható beosztással - hivatásos, szerződéses - szemben támasztott pszichológiai követelményeknek aktuálisan és várhatóan hosszabb távon, nem felelnek meg.

Általánosan, pszichikailag alkalmas az a személy, aki várhatóan hosszú távon megfelel a katonai szolgálat által támasztott szellemi, érzékelési, személyiségbeli, értékrendi és pályamotivációs követelményeknek.

A pszichológiai vizsgálatokról:

A vizsgálati személyek három típusú vizsgálaton esnek át. Papír - ceruza tesztek, műszeres vizsgálatok és a vizsgálatok eredményeinek ismeretében a pszichológus explorációt végez.

A papír - ceruza tesztek tartalmazzak teljesítmény teszteket / pl. általános és műszaki intelligencia, figyelem, döntési képességet vizsgáló, valamint szervezői /, személyiség teszteket, kérdőíveket. A műszeres vizsgálatok főként a személy komplex szenzomotoros vizsgálatára, egyensúlyi, tremor, két kéz koordinációs, figyelmi és mélységlátásra irányulnak. A pszichológusi exploráció során lehetőség nyílik a vizsgálati személy élettörténetének, családi körülményeinek, motivációinak, katonai pályájának megismerésére, valamint benyomást szerezhetünk kommunikációs készségéről, fellépéséről.

A vizsgálati csoportokról:

A pszichológiai vizsgálatok differenciált vizsgálatok abban az értelemben is, hogy más - más meghatározó elv alapján kell összeállítani a vizsgálati személy / csoport / teszt battériáját.

Négy fő csoport jelenik meg, amelyek a következők:

1. A katonai állományba jelentkezők / hivatásos tiszt, tiszthelyettes, és szerződéses tiszt, tiszthelyettes állomány /. Ebben az esetben fontos a motiváció vizsgálata, a megfelelő intellektus, ép személyiségszerkezet, a civil pályafutás, életvitel és - ha van, - sorkatonai előzmények.
2. Iskolarendszerű tanulmányokra, tanfolyamokra jelentkezők /katonai közép-, főiskola, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, külföldi képzések/. Lényeges, hogy a jelentkező rendelkezzen azokkal a készségekkel, képességekkel, amelyek előfeltételei a tanulmányok sikeres elvégzéséhez, természetesen ép személyiségszerkezettel és megfelelő motivációval.
3. Speciális sorkatonai beosztásokra jelentkezők /búvár, ejtőernyős, tűzszerész/. Fontos személyiségfaktorok a fegyelem, emocionális stabilitás, szociabilitás, önbizalom. A műszeres vizsgálatok objektív mérceként szolgálnak egyensúlyi, percepció, szenzomotoros zavarok meglétére.
4. Külföldi katonai szolgálatra jelentkezők /hadműveleti területen és NATO vezetési szinten/. Lényeges a személyiségvizsgálat, hiszen az otthontól való távollét, valamint a családi háttér megléte illetve a családi élet érzelmi kiegyensúlyozottsága, az anyagi motiváció, a kihívás, a megfelelés, az önbizalom, önértékelés és alkalmazkodás jelentős hatással bír ennél a vizsgálati csoportnál.

A továbbiakban nézzük részletesebben, a szabályozó rendelkezések tükrében.

Hivatásos, és szerződéses állomány alkalmasság-vizsgálata A katonai szolgálatra való alkalmasság kategóriák

Az alkalmasság:

- a) **teljes**, ha a katona a követelményeknek megfelel,
- b) **korlátozott**, ha a katona a normális állapottól eltér ugyan, de az eltérés nem éri el azt a mértéket, amely a katonai szolgálat teljesítését kizárja,
- c.) **speciális**, ha a katona olyan egészségi, pszichikai és fizikai adottságokkal, illetve tulajdonságokkal is rendelkezik, amelyek a speciális (haderőnemi, fegyvernemi, beosztási) katonai tevékenység sajátosságaiból adódó követelményeknek is megfelelnek.

Alkalmassági vizsgálatokat kell végezni:

- a) a szolgálati viszony létesítése,
- b) egységparancsnoki vagy ennél magasabb beosztásba helyezés,
- c) katonai felsőoktatási intézménybe posztgraduális tanulmányok folytatására történő beiskolázás,
- d) egyes, speciális katonai beosztásba helyezés,
- e) a hivatásos állományba történő visszavétel és a nyugdíjkorhatáron túli szolgálatban való visszatartás előtt, valamint
- f) a katonai szolgálatra való képesség egészségi okból történő átmeneti megszűnését követően.

A rendeletben előírt követelményeket kell alkalmazni a pszichikai alkalmasságnak az állományba vétel előtt és a katonai szolgálat teljesítése (pl. felülvizsgálat, célzott pszichikai szűrővizsgálat, a pszichikai alkalmasság ellenőrzése) során történő elbírálásakor,

véleményezésekor, valamint az egyes rendfokozati állománycsoportba, illetőleg speciális (fegyvernemi, beosztási) feladatokra való alkalmasság pszichikai minősítésekor.

Sorállomány alkalmasság vizsgálata

A hadkötelezettség alapján teljesítendő katonai szolgálatra és a katonai oktatási intézményi tanulmányokra vonatkozó követelményeket a 9/2002. (II. 28.) HM-EüM együttes rendelet szabályozza.

A pszichológiai alkalmasság vizsgálata és elbírálása

Az első és a másodfokú sorozóbizottságok munkájában tagként szakpszichológus vesz részt, akinek feladata a sorozásra rendelt hadköteles pszichológiai szűrővizsgálata és ennek alapján a pszichológiai alkalmassági fokozat megállapítása.

Az első fokú sorozáson valamennyi hadkötelesnél pszichológiai szűrővizsgálatot kell végezni annak érdekében, hogy már a sorozáskor kiszűrésre kerüljön az a hadköteles, aki fogyatékos szellemi képessége, éretlensége, durva magatartászavara, ideggyengesége, narkomániája vagy elmebetegsége miatt véglegesen vagy ideiglenesen alkalmatlan arra, hogy katonai közösségbe kerüljön.

A sorozásban részt vevő sorozó pszichológus tesztek értékelésével, kérdőíves vizsgálatokkal, valamint célzott beszélgetést (explorációt) végez.

Pszichiátriai szakvéleményt kell kérni, azonban az esetekben, amikor a vizsgált személy korlátozással alkalmas vagy ideiglenesen alkalmatlan, illetve ha a pszichológiai vizsgálatok (teszt, kérdőív, exploráció) kóros pszichikai állapotra, pszichiátriai betegségre utalnak és ennek alapján alkalmatlan, illetve ideiglenesen alkalmatlan minősítés állapítható meg, továbbá nem egyértelmű, illetve bonyolultabb döntési helyzetben, vagy a bizottság tagjai között felmerülő véleménykülönbség esetén.

A hadköteles pszichológiai alkalmasságának megállapítására a sorozáson elsősorban olyan szakpszichológust kell igénybe venni, aki munka- és szervezetpszichológus, illetve munka- és pályatanácsadó pszichológus szakképesítéssel rendelkezik.

Katonai oktatási intézményi hallgatók alkalmasság vizsgálata

A pszichológiai alkalmasság megállapításához az alkalmassági célnak megfelelő mélységig fel kell tárni a kognitív képességeket és ehhez különféle teszteket, műszeres, pszichofiziológiai vizsgálatokat és célzott beszélgetést kell végezni.

Minden vizsgálat esetén (sorállomány, tanintézeti hallgató, hivatásos és szerződéses katona), amennyiben a vizsgált személy nem fogadja el az első fokon hozott minősítést, lehetősége van fellebbezni, és a másodfokú felülvizsgáló bizottság határozatban dönt az alkalmassági fokozatról.

A katonai szolgálatra való alkalmasság elbírálását végző bizottságok összetételéről, egyes működési szabályairól, valamint a bizottsági döntések okmányolásáról a Magyar Honvédség parancsnoka, vezérkari főnök 105/1998. (HK. 21.) intézkedése rendelkezik.

A pszichológiai vizsgálatok során alkalmazott csoportos papír-ceruza tesztek, egyéni műszeres vizsgálatok, és egyéni beszélgetés (anamnézis, exploráció) során alkalmazott eljárások rövid felsorolása:

Alkalmazott vizsgáló eljárásaink:

1. Csoportos vizsgálatok:

- a) intelligencia tesztek:
- Eysenck 5;7 intelligencia teszt (MLKT "sárga füzetek" ajánlása alapján)
  - IST A, IST B tesztek
  - OTIS -II teszt
  - Raven intelligencia teszt
- b) Műszaki értelmességvizsgálatok:
- MTVT teszt
  - AMT teszt (az osztrák katonapszichológusok ajánlásával)
  - Flanagan -5, Flanagan -11, Flanagan -13 próba
- c) Személyiségvizsgáló eljárások:
- Freiburgi Személyiségleltár teljes és felezett változatai
  - Super munkaérték kérdőív
  - Brengelmann kérdőív
  - Taylor szorongásvizsgáló teszt
  - MBTI (katonai) teszt
- d) Tesztek és kérdőívek a motiváció, attitűd és az életviteli problémák vizsgálatára:
- empátia kérdőív
  - motiváció kérdőív (katonai változat)
  - élettörténeti mutató (ÉM-25, ÉM-25)
- e) Egyéb papír-ceruza tesztek:
- Pieron I, Pieron II figyelemképesség-vizsgáló teszt
  - Döntési Szervezői képesség teszt
2. *Egyéni vizsgálatra szolgáló műszerek:*
- Digitális tahisztoszkóp
  - dinamikus tremométer
  - statikus tremométer
  - szenzométer
  - két kéz finom koordinációját vizsgáló műszer (omega support korszerűsített változata)
  - mélységlátás vizsgáló
  - stabilométer
  - disztributív figyelemvizsgáló
3. *Az egyéni beszélgetés során alkalmazott egyéb eljárások és segédanyagok:*
- anamnézis
  - exploráció
  - mondatkiegészítés
  - speciális motivációs kérdőív
  - életrajz (kézírással)

A fenti vizsgálati eljárások a kötelező alapvizsgálatokat és a választható kiegészítő vizsgálatokat is tartalmazzák.

2. A mentálhigiénés egészségpszichológiai tevékenység

Ezt a feladatot a csoportoknál a HM HVK Személyügyi Csoportfőnökség Humánszolgálati osztálya irányításával a csapattagozatnál működő „ügynevezett” csapatpszichológusok végzik. A csapatpszichológusi hálózat feladatai összetettek:

A szaktevékenység alapvető irányait három részre lehet bontani:

- a) Alakulatoknál végzett munka
- b) Összhaderőnemi feladatok
- c) Nemzetközi kontingensben való szolgálatteljesítés

a) Az alakulatoknál végzendő feladatok egyrészt egységesek, de természetes módon igazodnak az adott alakulat alaprendeltetéséhez is. Fő feladata a katonai alkalmasság, hadrafoghatóság megőrzése. Elsősorban a sorállomány és szerződéses állomány beilleszkedésének segítése, életvezetési tanácsadás minden állománykategória számára, mentálhigiéniével összefüggő ellátások, programok szervezése és végrehajtása, konfliktus- és krízishelyzetek kezelése.

- *A beillesztés és beilleszkedés segítése* elsősorban kiscsoportos foglalkozások keretében, team – építésben, önismereti tréningek és pedagógiai – pszichológiai ismeret átadása során a leghatékonyabb.
- *A pszichológiai – életvezetési tanácsadás* (munkahelyi konfliktusok kezelése, magánéleti problémák segítése, külső szakemberekhez való irányítás), különböző mentálhigiéniével, lelki egészségmegőrzéssel kapcsolatos tájékoztatók, témafeldolgozó kiscsoportos foglalkozások tartása (stresszkezelés, szenvedélybetegség témában) révén valósul meg.
- *A vezetői tanácsadás* végzésében, a parancsnoki döntés előkészítés folyamatban a csapatpszichológus előzetes elemző munka alapján javaslatot tesz, emellett támogatja, a parancsnok, illetve a vezetők munkáját különböző készsége, képességek fejlesztését célzó programokkal, foglalkozásokkal.
- Új feladatként jelentkezik a Magyar Honvédség állományából kikerülők, civil társadalomba illesztésének (*reszocializáció*) pszichológiai eszközökkel történő támogatása. Fontos feladat, amellyel a stresszkeltő életesemények (állás-vesztés, nyugdíjazás) hatására kialakuló pszichológiai problémák megelőzhetőek, illetve mérsékelhetőek. E tevékenység főbb tematikus részei az életmódváltás kérdései, megküzdési készségek fejlesztése, jövő-kép realizálása, a civil és katonai kommunikáció eltérését, a stressz-kontrol viselkedés és kognitív elemeinek modulálása.

A csapatpszichológusok rendszeres kapcsolatban állnak az alegységparancsnokokkal, humán tisztekkel, a humán munkatársakkal és az egészségügyi szolgálat szakemberivel, ezért a problémák többnyire még kiteljesedésük előtt kezelhetőek.

b) Az összhaderőnemi feladat két fő tevékenységet jelent:

„**Drog-riadó**” – drog-prevenációs program:

A program célja:

- A hadköteles fiatalok körében szenvedélybetegségek kialakulási mechanizmusainak ismertetése, az ismeretek bővítése és pontosítása;
- A kábítószerekről, azok károsító hatásairól való hiteles felvilágosítás;
- A kábítószer-fogyasztással kapcsolatos jogi tájékoztatás;
- A legális drogok veszélyeinek bemutatása.

A program módszertana:

Minden Kiképző Központban a kiképzési tervben rögzített 3-5 napos időtartamban folyik a program, és ennek megfelelően, 3 órás kiscsoportos foglalkozásokon vesznek részt a fiatalok. Erre általában a bevonulást követő héten kerül sor.

A felvilágosítást, tanácsadást, készségfejlesztést és konfliktuskezelést előtérbe helyező programot képzett szakemberek végzik, akik a HVK Személyügyi Csoportfőnökség szakmai irányítása alá tartozó csapatpszichológusok, valamint mentálhigiénikus szakemberek.

A program céljának megfelelően az adott területek kerülnek ismertetésre, de a kiscsoportok sajátosságaihoz igazodva. A foglalkozások lehetőséget biztosítanak arra, hogy egyéni problémák is megbeszélésre kerüljenek. Erre a csoport foglalkozáson, a szünetekben és a szakemberek ott tartózkodásának ideje alatt is mód van. A gyakorlat azt mutatja, hogy a fiatalok élnek ezzel a lehetőséggel.

Ez a program 1998-ban indult, közösen a jelenleg ÁNTSZ-hez tartozó Nemzeti Egészségfejlesztési intézettel. A szoros együttműködés mára már nem áll fenn, de kollégáik továbbra is segítséget nyújtanak a program megvalósulásában.

Humán tanácsadó telefonszolgálat

A telefonszolgálat alaprendeltetése: A Magyar Honvédség teljes személyi állománya részére történő névtelen és ingyenes tanácsadás lelki- és magánéleti problémákkal, illetve szenvedélybetegségekkel kapcsolatban, továbbá információnyújtás és felvilágosítás szociális természetű problémák esetén.

A szolgálat két - külön hívható, ingyenes (zöld szám) – telefonvonalon, hétfőtől csütörtökig (munkanapokon) 12.00 órától 20.00- óráig áll a hívók rendelkezésére.

A szolgálat működtetését az MH személyügyi-, humán szervezetekben szolgálatot teljesítő – ez irányban felkészített – csapatpszichológusok, mentálhigiénés szakemberek, valamint humán területen dolgozó tisztek végzik.

Az MH Humán Tanácsadó Telefonszolgálat egy olyan valós igényt kielégítő szolgáltatás, mely a Magyar Honvédségben szolgálatot teljesítőkről való minden oldalú gondoskodás szerves részét képezi, továbbá egy nemzetközi téren is elfogadott hatékony szakmai kezdeményezésnek is tekinthető.

- d) Szükség esetén a csapatpszichológusok részt vesznek a *külföldi missziókban is*. Jelenleg 1 nemzet kontingensben van rendszeresített pszichológusi beosztás – KFOR, Koszovó. Tevékenységük az alakulatoknál végzendő feladatokkal megegyező, figyelembe véve a hadműveleti terület sajátosságait is.

A haderő-átalakítás következtében a csapatpszichológiai hálózat szervezeti felépítése és feladatrendszere is átszervezés alatt áll.

Jogi szabályozás:

A csapatpszichológiai feladatokat a 31/2002. (V. 3.) HM rendelet 14.§-a szabályozza, valamint a 6.§, a prevenciók ellátásokkal kapcsolatban is megfogalmaz feladatokat. Ezen kívül a még hatályban lévő 22/ 1998. (HK. 8.) MHPK, VKF intézkedés szabályozza a csapatpszichológiai tevékenység feladatait és munkavégzés feltételeit. Ez utóbbi intézkedés módosítása folyamatban van.

Az alábbi jogszabályok két központi feladat szervezését és végrehajtását szabályozzák:

- 21/1998. (HK. 6.) MHPK, VKF intézkedés- a „Drog-riadó” nevű program 1998. évi feladatainak megtervezésére és végrehajtására;
- 38/1999. (HK. 7.) MHPK, VKF intézkedés előző módosítása,

- 123/1998. (HK. 23.) MHPK, VKF intézkedés – a Humán Tanácsadó Telefonszolgálat létesítése és működtetése;
- 86/1999. (HK. 13.) HVK HFCSF szakutasítás – a Humán Tanácsadó Telefonszolgálat szakmai feladatainak végrehajtási szabályai;
- 100/2000. HVK HFCSF szakutasítás – az előző módosítása;
- 1036/2002. (IV. 12.) kormány határozat – kábítószer-probléma visszaszorításáról szóló nemzeti stratégiai program rövid és középtávú céljainak végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról – 3. pontjában, valamint a 14/b. pontban meghatározott feladatokkal a „Drog-riadó” programmal és a Humán Tanácsadó Telefonszolgálat működtetésével, már megvalósult a Magyar honvédségben;
- Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe.

3. Oktatási-kutatási feladatok végzése

E tevékenység elsősorban a Honvédelmi Minisztérium és háttérintézményei feladatkörébe tartozó. A hivatásos állomány részére speciális vezetés-és szervezetpszichológiai ismeretek tantárgyat oktatnak a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem pszichológus oktatói. Az oktatás gyakorlatias, a tréning módszer megszokott formája a gyakorlati felkészítésnek. Önálló tanfolyami blokkokban történik. A magasabb parancsnoki beosztásra tervezettek és a szaktevékenység ellátásához speciális vezetés-és szervezetpszichológiai ismereteket igénylő tanfolyami csoportok felkészítése. Az oktatási blokkok általában 30 kontakt órással, a tréningek is 30 óras időtartamúak.

A pszichológusok által végzett alkalmazott munka-és szervezetpszichológia témájú kutatói tevékenység alapvetően két témakörhöz kapcsolódik.

- a) A honvédségi humánstratégia korszerűsítése a NATO stratégiákhoz illesztése.
- b) A katonai pályaszocializáció szervezetpszichológiai aspektusai.

A kutatómunka dokumentálása, publikálása éves tanulmányok, kutatási részjelentések szócikkek formájában történik, a megrendelő által kívánt formájában és terjedelmében.